

Suomen ensimmäinen vesiensuojeluyhdistyksen toiminnanjohtaja Eero Kajosaari:

ÄRTYMYS SYNNYTTI VESILAIN JA VESIENSUOJELUYHDISTYKSET

Kuva: Jyrki Ikkävalko

Vesien huono kunto vihastutti 1950-luvun puolivälissä. Eniten olivat pilaantuneet sellupaikkakuntien vedet, kuten Tampereella. Ihmiset saivat tarpeekseen ja alkoivat vaatia muutosta.

– Lehdissä oli äkäisiä yleisön-osastokirjoituksia, muistelee Eero Kajosaari, Suomen ensimmäisen vesiensuojeluyhdistyksen ensimmäinen toiminnanjohtaja.

Hämeen vesiensuojeluyhdistys perustettiin Tampereella vuonna 1961, ja Eero Kajosaari tuli johtamaan sitä seuraavana vuonna eli 1962, jolloin myös vesilaki astui voimaan. Lain tavoitteena oli parantaa vesien tilaa yleisen edun nimissä.

– Vesilaki vaikutti radikaalisti tilanteeseen. Yleinen mieliala oli toiveikas, koska vesien huono tila tunnettiin ja tämä tieto oli saavuttanut lainsäätäjät, Eero Kajosaari kertoo.

Sellutehtaiden päästöt täyttivät järvet

Suomea rakennettiin ja teollistettiin kiivaasti sodan päätyttyä. Jär-

vien itsepuhdistuskyky ei riittänyt hoitamaan lisääntyviä jätevesiä. Vedet olivat huonossa kunnossa etenkin selluteollisuuspaikkakunnilla.

– Prosessi tuhlassi runsaasti vettä. Jätevesimäärät olivat valtavia, Eero Kajosaari kuvaa senaikaista sellutehdasta.

Jätevedet johdettiin käsittelemättöminä suoraan järveen. Esimerkiksi Lielahdessa sijainnut Enqvistin sellutehtaan laimentumaton jätevesi täytti Näsijärven etelään syvänteet. Samoilla seuduilla sijaitsi myös Tampereen kaupungin Kaupinojan vedenottamo.

Eero Kajosaari muistelee, että tilanne aiheutti vesilaitoksen pääl-

1.7.1962

Muutto Teiskontie 1 tiloihin

1.5.1963

Laboratoriotoiminta käynnistettiin

likölle Murrolle unettomia öitä, koska vedenottoputken pään ja täysin pilaantuneen vesikerroksen väliin jäi vain pari kolme metriä, sillä ottoputki ylettyi melko syväle järveen.

Jos puhtaan veden ja jäteveden rajapinta olisi alkanut heilahdella sopivasti, Tampereen vesiskandaali ja myös -epidemia olisi olleet valmiit.

Eero Kajosaari korostaa, että Lielahden tehdas oli oman aikansa normaaleja tehtaita. Jätevedenpuhdistus ei ollut mahdollista ennen kuin sellun teon prosesseja muutettiin.

Uusi tuttavuus: vapaaehtoinen River Board

Suomen ensimmäiseltä vesiensuojeluyhdistyksen toiminnanjohtajalta on kiinnostavaa tentata, mistä ajatus varsin erikoisesta, vapaaehtoisesta vesiensuojelun yhdistystoiminnasta on saanut alkunsa.

Eero Kajosaarella ei ole vastausta, mutta hän kertoo parista lähökohdasta.

1950-luvun puolivälissä Suomessa istui vesistöjen suojelukomitea, jossa oli lainsäädännön tuntemusta ja vesiasiantuntijuutta. Komiteassa pohdittiin, miten vesialan lainsäädäntöä ja hallintoa kehitettäisiin. Komiteassa tunnettiin englantilaiset River Boardit eli jokitoimikunnat, ja ne myös mainittiin komitean mietinnössä eräänä mahdollisuutena parantaa suomalaista vesiensuojelua.

Eero Kajosaari tutustui River Boardeihin samoihin aikoi-

hin, 1950-luvun puolivälissä, YK:n maatalous- ja elintarvikejärjestön, FAO:n stipendiaattina. Meikäläiset vesiensuojeluyhdistykset vastaavat kuulemma melko tarkkaan River Boardeja organisaatioltaan, toimintatavoiltaan ja -tavoitteiltaan.

Päätäjillä nokkeluutta

Tulivatpa vaikutteet mistä hyvänsä, Tampere ja sen ympäristön erilaiset jätevesien laskuluvan tarvitsijat liittyivät yhteen ja perustivat vapaaehtoisesti Hämeen vesiensuojeluyhdistyksen.

– Kunnissa ja muissa päätäjissä oltiin nokkelia. Koska tiedettiin, että useat tarvitsivat luvan ja vesistövaikutuksia pitäisi seurata, pääteltiin, että vaikutuksia olisi hyvä seurata yhdessä, Eero Kajosaari kertoo.

Jo ennen vesilain voimaantuloa lain sisältöä tunnettiin: vastaisuudessa jätevesien päästäjiltä vaadittaisiin päästölupa, ja jätevesien vaikutuksia vesistöissä pitäisi seurata. Viranomaiset määräsivät myös, että seurantatulokset hyväksyttäisiin vain, jos vesianalyysit oli tehty sellaisessa laitoksessa, jonka henkilökunta oli koulutettu tehtävänsä.

Yhdistykseen tuli sen perustamisvuonna 29 jäsentä. Mukana oli yhteensä yhdeksän kaupunkia, kauppala tai kuntaa, 19 erilaista merkittävää teollisuuslaitosta ja yksi yhteisö. Kaupungit olivat Tampere ja Hämeenlinna, kaupungit Mänttä, Nokia ja Valkeakoski. Kunnista mukana olivat Ruovesi, Hämeenkyrö ja Ylöjärvi.

Eero Kajosaari

Hämeen vesiensuojeluyhdistyksen ensimmäinen toiminnanjohtaja 1961–63.

Eero Kajosaari jäi eläkkeelle vuonna 1993 Teknillisen korkeakoulun vesihuoltotekniikan professorin virasta.

Teollisuuslaitoksista noin kolmannes oli erilaisia puunjalostuslaitoksia, kuten sellu- ja paperitehtaita. Loput olivat muun muassa nahkanjalostusta, tekstiiliteollisuutta ja perunankäsittelyä. Yhteisö oli Hämeen-Satakunnan maanviljelysseuran kalastuskuntien edustajisto.

– Mukana olivat kaikki merkittävät vedenkäyttäjät: teollisuus, kaupungit ja kauppalat.

Toiminta piti keksiä itse

Eero Kajosaari loi vesiensuojeluyhdistyksen toiminnan tyhjästä, sillä yhdistyksellä ei ollut toimenkuvaa. Pankkiin oli vain varattu toiminnanjohtajan ensimmäisen vuoden palkka.

– Se oli jännää, Eero Kajosaari luonnehtii uran aukaisijan rooliaan.

Uusi toiminnanjohtaja kierteli valistamassa uudesta vesilaista. Laki oli laaja, ja Eero Kajosaari selitti sitä keskustelukumppaneilleen kunnissa ja teollisuudessa. Hän muistelee, että kaupunkien tekninen henkilöstö ja teollisuuslaitosten edustajat olivat kiinnostuneita

1964

Harri Westerling
toiminnanjohtajaksi

12.5.1964

Julkisen valvonnan alaisen
vesitutkimuslaitoksen oikeudet

ja pitivät vesiensuojelua tärkeänä.

Varhaisesta vesilakiin perehtymisestä oli Kajosaarelle hyötyä myöhemminkin. Hänestä tuli korkeimman hallinto-oikeuden yli-insinööri-neuvos. Hän toimi KHO:n asiantuntijana ja lainsäädännöllisenä päättäjänä 20 vuotta, kun KHO:ssa käsiteltiin vesien lainsäädäntöä.

Lehdille pilajien yhdistys

Vesiensuojeluyhdistyksen vastaanotto julkisuudessa oli alkuun nihkeä. Yhdistystä nimiteltiin pilajien yhdistykseksi, ja lehdissä yhdistystä epäiltiin klikiksi, jonka pilajat olivat perustaneet suojellakseen toisiaan, ettei niiden tarvitsisi parantaa vesien tilaa.

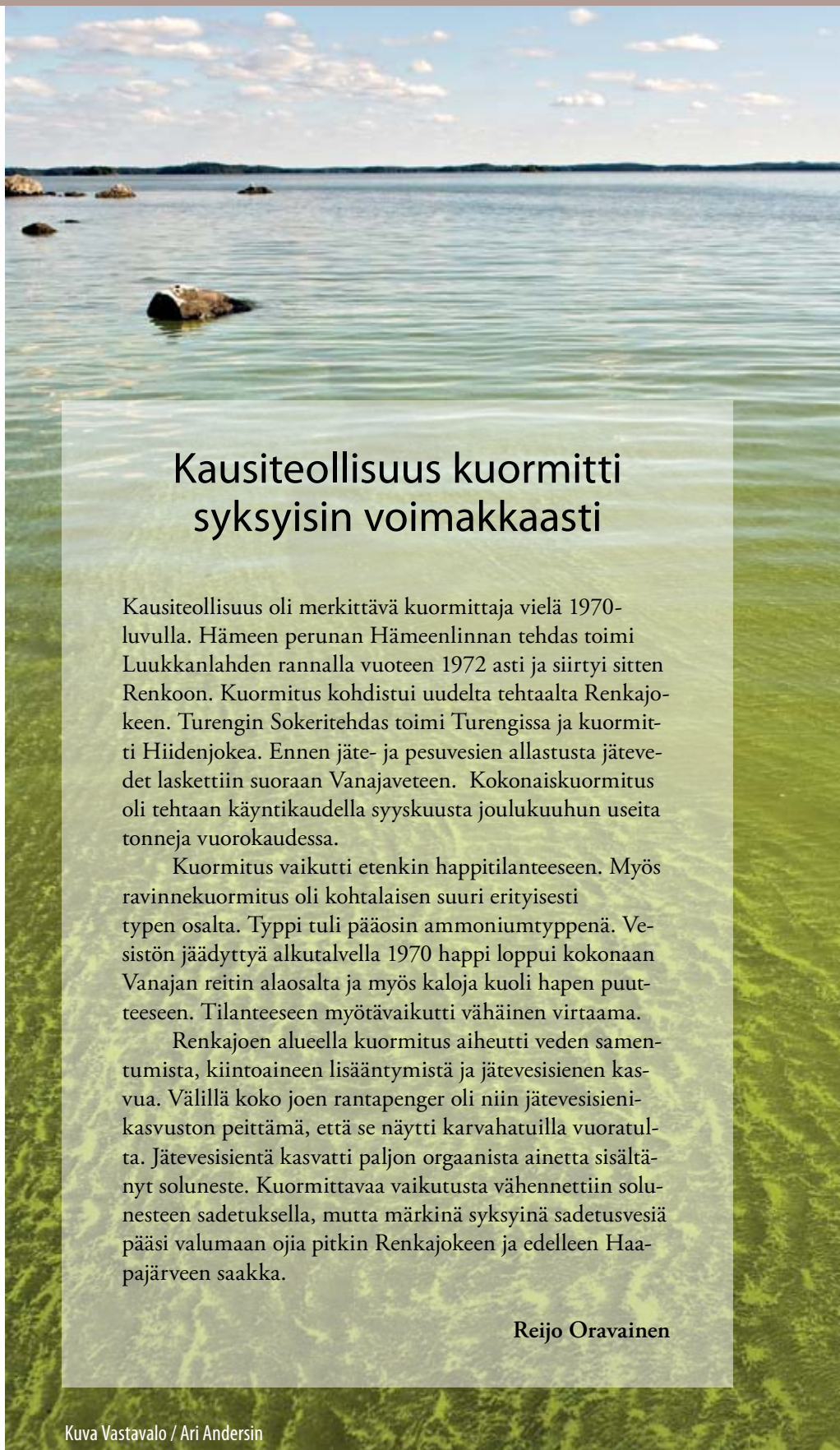
– Tilanne kuitenkin muuttui, kun yhdistys oli toiminut jonkin aikaa ja osoittanut, että se oli liikkeellä vilpittömin mielin.

Eero Kajosaari korostaa vesiensuojeluyhdistysten toiminnan luottamuksellista luonnetta.

– Kanssakäyminen edistää avoimen keskustelusuhteen syntymistä ja auttaa näkemään ihmisistä hyvät puolet.

Vesiensuojeluyhdistys on Kajosaaren mielestä tilaisuus ja foorumi keskustelulle. Hän uskoo, että asiat olisivat hajallaan, jos tällaista keskustelupaikkaa ei olisi.

Anne Kärkkäinen

Kausiteollisuus kuormitti syksyisin voimakkaasti

Kausiteollisuus oli merkittävä kuormittaja vielä 1970-luvulla. Hämeen perunan Hämeenlinnan tehdas toimi Luukkanlahden rannalla vuoteen 1972 asti ja siirtyi sitten Renkoon. Kuormitus kohdistui uudelta tehtaalta Renkajokeen. Turengin Sokeritehdas toimi Turengissa ja kuormitti Hiidenjokea. Ennen jäte- ja pesuvesien allastusta jätevedet laskettiin suoraan Vanajaveteen. Kokonaiskuormitus oli tehtaan käyntikaudella syyskuusta joulukuuhun useita tonneja vuorokaudessa.

Kuormitus vaikutti etenkin happitilanteeseen. Myös ravinnekuormitus oli kohtalaisen suuri erityisesti typen osalta. Typpi tuli pääosin ammoniumtyyppinä. Vesistön jäädyttyä alkutalvella 1970 happi loppui kokonaan Vanajan reitin alaosalta ja myös kaloja kuoli hapen puutteeseen. Tilanteeseen myötävaikutti vähäinen virtaama.

Renkajoen alueella kuormitus aiheutti veden samentumista, kiintoaineen lisääntymistä ja jätevesisien kasvua. Välillä koko joen rantapenger oli niin jätevesisien kasvuston peittämä, että se näytti karvahatuilla vuorattua. Jätevesisientä kasvatti paljon orgaanista ainetta sisältänyt soluneste. Kuormittavaa vaikutusta vähennettiin solunesteen sadetuksella, mutta märkinä syksyinä sadetusvesiä pääsi valumaan oja pitkin Renkajokeen ja edelleen Haapajärveen saakka.

Reijo Oravainen

Kuva Vastavalo / Ari Andersin

1.1.1967

Toiminta laajeni Kokemäenjoen valuma-alueelle ja yhdistyksen nimeksi tuli Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry

1969 tammikuu

Koko vesistöaluetta koskeva yleissuunnitelma